

O'ZBEKISTONDA ZIYORAT TURIZMI VA ICHKI TURIZMNING RIVOJLANISH TAMOYILLARI

Ramatov Murat Kalbayevich

Navoiy davlat pedagogika instituti talabasi

Annotatsiya: Maqolada mamlakatda ziyorat turizmini rivojlantirish, ichki turizmning o'rni va ahamiyati va ularni rivojlantirish yo'nalishlari va mintaqalarda turistik resurslardan samarali foydalanish usullariko'rsatiladi.

Kalit so'zlar: Ziyorat turizm, ichki va tashqi turizm, tarixiy va ziyoratgoh joylar, madaniy joylar, turizmni tahlil qilish.

KIRISH. Bugungi kunda O'zbekistonda ijtimoiy hayotning barcha sohalarida keng ko'lamli islohatlar amalga oshirilmoqda va ushbu islohotlarning asosiy maqsadi mamlakat iqtisodiyotini yanada rivojlantirish va o'zbek xalqining turmush farovonligini oshirish ko'rsatkichidir. Turizm O'zbekistonning iqtisodiy rivojlanishi va o'sishida muhim o'rin tutadi va keyingi yillarda turizmning boshqa sohalarida qatori mamlakatda ziyorat turizmini rivojlantirishga katta e'tibor berilmoqda. Hozirgi kunga kelib, dunyoda ibodat va ziyoratgohlarni o'rganishga qiziqish kuchaygan, chunki muqaddas joylar insonlar kundalik hayotining ajralmas qismi bo'lib kelmoqda. Hozirgi kunda milliy iqtisodiyotga yuqori daromad keltiradigan istiqbolli tarmoqlardan biri bu milliy turizmdir, dedi O'zbekiston Prezidenti Shavkat Mirziyoyev, - O'zbekiston turizm sohasida katta salohiyatga ega davlatdir. Mamlakatimizda 7 ming 300 dan ortiq madaniy meros ob'ektlari mavjud va ularning aksariyati YUNESKO ro'yxatiga kiritilgan. Shu bilan birga, mamlakatimizning o'ziga xos tabiati, go'zal dam olish zonalarida imkoniyatlaridan foydalangan holda yangi sayyohlik yo'nalishlarini ochish mumkin¹. Jahon brendlarining faol ishtiroki bilan ushbu sektorda biz turizm, ekologik ma'rifiy, etnografik, gastronomik, turizm va boshqa sohalarini rivojlantirishga alohida e'tibor qaratishimiz kerak. Shu munosabat bilan biz davlat va xususiy sheriklik munosabatlarini qo'llash sohani rivojlantirish uchun keng imkoniyatlar ochishini hisobga olishimiz kerak. Samarqand, Buxoro, Xorazm, Surxondaryo va Toshkentdagi muqaddas qadamjolarini va yodgorliklarni ziyorat qilishdan iborat bo'lgan "Kichik haj" dasturini ishlab chiqish va tezlashtirish zarur. Shuningdek, ichki turizm sohasida keng ko'lamli imkoniyatlarni to'liq ishga tushirish zarur².

ASOSIY QISM. Hayot sifatini takomillashtirishni qidirish zamonaviy iqtisodiy tizimlar uchun asosiy siyosiy maqsaddir. Turizm bu sanoat jamoalar va yo'nalishlarning ijobiy rivojlanishi va sayohat qilish uchun qat'iy majburiyat bilan ajralib turadigan imkoniyat sifatida aniqlandi va ijobiy his tuyg'ularni boshdan kechiradigan, bu esa o'z navbatida

¹ O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022 yil 28 yanvardagi "2022-2026 yillarga mo'ljallangan yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi PF-60-son Farmoni.

² O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Turizm, sport va madaniy meros sohalarida davlat boshqaruvi tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-6199- Farmoni. 2021 yil 6-aprel. //www.lex.uz

shaxslarning shaxsiy farovonligi va baxtiga ta'sir qiladi³. Dam olish va sayohat qilish hayot sifatiga hissa qo'shadigan muhim sohalar sifatida keng tasdiqlangan.

Islomshunoslik dini va ilm-fan ravnaqi, ularning ilmiy va ma'naviy merosi, O'rto Osiyo hududida islom sivilizatsiyasini shakllantirishdagi o'rni, xalqning boy tarixi va mehmondo'stligi uchun O'zbekiston olimlarining qo'shgan hissasi asos bo'ladi. Mamlakatda tashrif buyuradigan turizmni rivojlantirish uchun Ismoiliy, Chor Bakr, Chashmai Ayub, Shohizinda, Ruhobot, Imom al-Buxoriy, Bahouddin Naqshband, Go'ri Amir, Xo'ja Ahror, Pahlavon Mahmud, Hazrati Imom, Zangi ota, Sulton Saodat, Hakim at-Termiziy kabi mashhur ziyoratgohlar bu fikrning dalilidir. Mamlakatda dunyoga mashhur ziyorat va ziyoratgohlar bor, ularning tashrifi islomning kichik ziyoratiga tenglashtirilgan.

Xususan, O'rta Osiyodagi Samarqanddagi Qusam ibn Abbos qabrini ziyorat qilish Ka'baning ziyoratiga tenglashtiriladi⁴.

O'zbekistonda ziyoratchilarga qulaylik yaratish maqsadida muqaddas ziyoratgohlar va ziyoratchilarga mo'ljallangan mobil ilovalar ishlab chiqildi.

O'zbekistonda ziyorat turizmini rivojlantirish bo'yicha aniq takliflar ishlab chiqilmoqda va respublikamizga tashrif buyuradigan turizm imkoniyatlari to'g'risida jahon hamjamiyatini xabardor qilish masalasiga e'tibor qaratilmoqda.

O'zbekistonda yangi sayyohlik brendini rivojlantirish, tashrif buyuruvchilar uchun barcha zarur shart-sharoitlarni yaratish, tashrif buyuruvchilar talablarini inobatga olgan holda mavjud sayyohlik yo'nalishlarini takomillashtirishga katta e'tibor qaratildi. Turkiya, Eron, Pokiston, Malayziya, Indoneziya, Birlashgan Arab Amirliklari va boshqa mamlakatlardan kelgan sayyohlar soni O'zbekistonga tashrif buyurish yo'nalishida ko'paygan. 2019 yil may oyida Samarqandda "Buyuk Ipak yo'li kurortida ziyorat turizmining qayta tiklanishi" mavzusida xalqaro ilmiy-amaliy konferentsiya bo'lib o'tdi. Diniy ziyoratgohlarning o'zi ziyorat turizmi uchun yetarli emas. Sayyohlarni jalb qilish uchun targ'ibot ishlari yaxshi viza rejimi, aeroportlarda ibodat qilish uchun sharoitlar, mehmonxonalar va hokazolar yaxshi yo'lga qo'yilishi kerak.

Buxoroda Ark binosi, Sayfiddin Boharziy, Kalon minorasi, Magoki Attoriy, Piri Dastgir, Xo'ja Ismat masjidlari, shuningdek, ko'plab muqaddas joylar va ziyoratgohlar mavjud. Bular Abduholiq G'ijdivoniy, dunyo xalqi ustozlari deb nomlangan, "Xoja Orif Mohitabon" deb nomlangan Xoja Muhammed Orif Revqari; Xoja Ali Romitani, uning nomi xalq orasida "Xoja Azizxon", Said Mir Kulal va Xazrat Bahouddin Naqshbandiy, odamlar orasida "Buyuk Xoja", "Avliyolar Sultoni" deb nomlangan.

Sharqiy uyg'onish davrining IX-XII va XIV-XV asrlarida islom ilmi O'zbekiston hududida bir necha yo'nalishda ilmiy donolik tarzida rivojlanib, so'zni bilish, rivoyatlarni bilish, yakkaxudolik, e'tiqodni bilish, insonni dunyo yordamida bilish. O'zbekistonda ziyorat turizmini rivojlantirish uchun boshqa ko'plab muqaddas joylar va ziyoratgohlar mavjud. Surxondaryo viloyatida Hakim at-Termiziy ansambli, Sulton Saodat maqbarasi, Abu Muhammad at-Termiziy maqbarasi, Qirq qiz qal'asi, Fayoztepa yodgorligi, Buddist ibodatxonasi, Zartepa, Dalvarzintepa, Eski Termiz, buddizmning Qoratepa, Oqsaroy kabi yodgorliklari. Qashqadaryo viloyatida Doruttilovat

³ O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining "Buxoro, Samarqand, Xiva va Shahrisabz shaharlarida xavfsiz turizmni ta'minlash chora-tadbirlari to'g'risida"gi 939-son qarori. 23.11.2017 yil// <https://www.norma.uz>

⁴ Дмитриевский Ю.Д. Туристские районы мира. Смоленск, 2000. 224 с.

ansambli, Gumbazi Sayidon, Ko'k Gumbaz Masjidi, Dorussaodat ansambli, Mahdumi A'zam ansambli mavjud. Samarqand viloyatida Abu Mansur Muhammad ibn Muhammad maqbarasi, Imom Burxoniddin Marg'inoniy maqbarasi, Xo'ja Abdu Darun maqbarasi, Xazrati Xizr masjidi, Nuriddin Basir maqbarasi, Burxoniddin Sagarjiy (Ruhobod) maqbarasi, Cho'ponning otasi maqbarasi, Xo'ja Ahror qabri, Buxoro viloyatidagi diniy ziyoratgohlar Kalon Masjidi, Somoniy maqbarasi, Boloxovuz Masjidi, Magoki Attoriy Masjidi, Habib Xavuz Ansambli, Nodir Devonbegi Xonaqosi, Namozgoh Masjidi, Chashmai Ayub maqbarasi, Fayzobod Xonaqosi, Xo'ja Zayniddin Masjid - Honaqosi, Xazrati Bahouddin Naqishbandiy maqbarasi, Abduxoliq G'ijduvoniy maqbarasi, Xorazm viloyatining diniy yodgorliklari – Said Alovuddin maqbarasi, Juma Masjidi, Pahlavon Mahmud maqbarasi, Muxtor Vali maqbarasi va boshqalar.

Mamlakatimiz sayyohlik imkoniyatlari va salohiyatini xalqaro miqyosda targ'ib qilish maqsadida O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev tashabbusi bilan o'nlab mamlakatlar vakillari ishtirok etgan ziyorat turizmining 1-xalqaro forumi bo'lib o'tdi⁵. 2019-yil fevral oyida O'zbekistonni islom dunyosidagi eng katta ziyorat markazlaridan biri sifatida Buxoro tan olindi. Prezident Sh.Mirziyoyev farmoni bilan "Pilgrim Visa" vizasi joriy etildi va ushbu viza 2 oygacha bo'lgan muddatda berilishi belgilab qo'yildi⁶.

Turizm nuqtai nazaridan inqirozni boshqarish bo'yicha adabiyotda sanoatning turli xil falokatlariga, shu jumladan moliyaviy inqirozlarga, tabiiy ofatlarga, terroristic hujumlarga va yuqumli kasalliklarning tarqalishiga ta'sir ko'rsatadigan eng yaxshi amaliyotlari o'rganildi.

Masalan, o'tkazilgan tadqiqotlarda talabalarni sayohat qilish darajasini o'rganilganda ularning sayohat qilish darajasi shuni ko'rsatdiki: 2-3 oyda bir marta sayohat qiladiganlari 11,3 % ni, 6 oyda bir marta sayohat qiladiganlari 16% ni, yilda bir sayohat qiladiganlari 32,1% ni, 2 yilda bir sayohat qiladiganlari 14,2% ni, va umuman sayohat qilmaydiganlari 26,4% ni tashkil etadi. Bu shuni ko'rsatadiki O'zbekiston yoshlari orasida sayohat qilish ko'rsatkichi juda pastligini anglatadi, buni yaqqol quyidagi jadvalda ko'rishimiz mumkin.

1- jadval.

1.O'zbekiston yoshlarining O'zbekiston turizmi to'g'risida bilim ko'nikmalari?				
	Chastotasi	Foizi	Yaroqli foiz	Kumulyativ foiz
Juda yomon	5	4,70	5,0	5,0
Yomon	12	11,30	11,0	16,0
Yaxshi	85	80,20	80,0	96,0
Juda yaxshi	4	3,80	4,0	100,0

⁵ "O'zbekiston tashabbusi bilan 2027-yil Xalqaro barqaror va yashovchan turizm yili deb e'lon qilinadi" nomli ma'lumot. <https://president.uz/oz/lists/view/7054> 27.02.2024

⁶ Ro'ziyev Sh. "O'zbekistonda tarixiy-madaniy turizmni rivojlantirishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmini indikativ boshqarish metodikasi" J. Экономика и финансы. <https://cyberleninka.ru/>

Total	106	100,0	100,0	
-------	-----	-------	-------	--

2 - jadval.

2. O'zbekistonda turizm xizmat ko'rsatish holati?				
	Chastotasi	Foizi	Yaroqli foiz	Kumulyativ foiz
Juda yomon	3	2,80	3,0	3,0
Yomon	28	26,40	26,0	29,0
Yaxshi	64	60,40	60,0	89,0
Juda yaxshi	11	10,40	11,0	100,0
Total	106	100,0	100,0	

O'zbekistonda turizm xizmat ko'rsatish holatini yuzasidan olib borilgan so'rovnoma tadqiqotlar natijasi shuni ko'rsatadiki; talabalarning O'zbekiston turizmida xizmat ko'rsatish sifati bo'yicha 2,8% foizi juda yomon, 26,4% foizi yomon, 60,4% foizi yaxshi, 10,4% foizi juda yaxshi deya fikr bildirishdi. Bu tadqiqot natijasidan shuni ko'rishimiz mumkinki, O'zbekiston yoshlarining ko'pchilik qismi O'zbekistonda turizm xizmati sifati yaxshi ekanligini ta'kidlashdi. Yurimizda turizm va mehmondo'stlik sohasida xizmat ko'rsatish bo'yicha

mutaxassislarning yetishmasligi yuzasidan o'tkazgan so'rovnomamiz natijasi shuni ko'rsatdiki, so'rovnomada ishtirok etganlarning 55 tasi ya'ni 53,8 % foizi bu fikrni yomon deya baholadi.

Xulosa. So'ngi yillarda turizm sohasi tomonidan O'zbekistonning turizm salohiyatini jahon miqyosida targ'ib qilish bo'yicha keng ko'lamli ishlarni amalga oshirmoqda. Turizm sohasi vakillari ichki va xorijiy sayyohlarga xizmat ko'rsatish sifatini oshirish bo'yicha choralarni ko'rishmoqda, birinchi navbatda, mamlakatimiz hududlaridagi turizm infratuzilmasini yaxshilashga doir faol ishlar olib borilmoqda.

O'zbekistondagi turizm sohasi vakillari sabr-matonat va birgalikda sa'y-harakatlar bilan global raqobatga tayyorgarlik ko'rishlari zarur deb hisoblaymiz. Birdamlikda biz barchasiga erishishimiz mumkin! Davlatimizning oldida yangi ish o'rinlari, turizmning yangi turlarini yaratish, turistik xizmatlarni diversifikatsiya qilish, monetizatsiyalash bilan bog'liq katta vazifalar turibdi. Bu esa, shubhasiz, mamlakatimizdagi aholi farovonligi darajasining oshishiga turtki beradi. Ayni paytda biz bor kuchimizni ichki va mahalliy turizm va ziyorat turizmini rivojlantirishga yo'naltirishimiz kerak deb hisoblaymiz.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022 yil 28 yanvardagi "2022-2026 yillarga mo'ljallangan yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi PF-60-son Farmoni.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Turizm, sport va madaniy meros sohaslarida davlat boshqaruvi tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-6199- Farmoni. 2021 yil 6-aprel. //www.lex.uz

3. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining "Buxoro, Samarqand, Xiva va Shahrisabz shaharlarida xavfsiz turizmni ta'minlash chora-tadbirlari to'g'risida"gi 939-son qarori. 23.11.2017 yil// <https://www.norma.uz>
4. Дмитриевский Ю.Д. Туристские районы мира. Смоленск, 2000. 224 с.
5. O'zbekiston tashabbusi bilan 2027-yil Xalqaro barqaror va yashovchan turizm yili deb e'lon qilinadi" nomli ma'lumot. <https://president.uz/oz/lists/view/7054> 27.02.2024
6. Ro'ziyev Sh. "O'zbekistonda tarixiy-madaniy turizmni rivojlantirishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmini indikativ boshqarish metodikasi" J. Экономика и финансы. <https://cyberleninka.ru/>